

Riigikohtunik Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu 26. aprilli 2016. a otsuse kohta kohtuasjas nr 3-2-1-40-15, millega on ühinenud riigikohtunik Lea Kivi

1. Arvan, et riigi õigusabi seaduse § 21 lg 3 laused 1 kuni 3 ning üldkogu otsuse resolutsioonis nimetatud Eesti Advokatuuri juhatuse aktid ei olnud selles asjas asjassepuutuvad põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 3 lg 3 mõttes ning nende põhiseaduspärasust ei olnud vaja ega tohtinudki määruskaebuse lahendamisel hinnata.

2. Vaidlus Riigikohtus sai alguse sellest, et Tartu Ringkonnakohus jättis rahuldamata riigi õigusabi osutanud vandeadvokaat V. Viiloli taotluse sõidukulude hüvitamiseks. Ringkonnakohus ei kahelnud selles, et vandeadvokaat V. Viilol osales Tartus Ringkonnakohtu istungil ja et tema advokaadibüroo asukoht on Tallinnas. Ringkonnakohus jättis taotluse rahuldamata põhjendusega, et vandeadvokaadi sõidukulud ei ole tõendatud advokatuuri juhatuse kinnitatud tasude ja kulude korra punktis 51 nimetatud kuludokumentidega. Ringkonnakohus leidis, et tasude ja kulude korra punkti 51 kohaselt on kuludokumentide esitamine kohustuslik ja nende esitamata jätmisel kulusid ei hüvitata. Ka üldkogu lähtus sellest, et vandeadvokaat ei esitanud sõidukulude kandmise kohta tasude ja kulude korras nimetatud dokumente.

3. Arvan, et üldkogu jättis piisava tähelepanuta, et kuludokumentide esitamist nõuab mitte ainult tasude ja kulude kord, vaid ka riigi õigusabi seadus. Seaduse § 22 lg-s 1 kõneldakse taotlusest, mille advokaat esitab riigi õigusabikulude suuruse kindlaks määramiseks ning nende kulude hüvitamiseks. Sama paragrahvi lõikes 2 sätestatakse: „Taotlusele lisatakse advokaadi või advokaadibüroo pidaja poolt kulude kandmist tõendavad dokumendid, kui kohtul, uurimisasutusel või prokuratuuril ei ole võimalik kulude kandmist kontrollida elektroonilisel teel.”

4. Järeldust, et sõidukulu saab teatud juhtudel hüvitada ka ilma kuludokumente esitamata, ei võimalda teha ka riigi õigusabi seaduse § 22 lg 7 viimane lause, milles sätestatakse „Käesolevas lõikes sätestatu kindlaksmääramiseks võib kohus, uurimisasutus või prokuratuur nõuda advokaadilt lisaselgitusi või -dokumente.” Arvan, et selles sättes rõhutatakse sõnadega „nõuda advokaadilt lisaselgitusi või -dokumente” veelgi seda, et kuludokumendid on vajalikud ja kohus saab lisaks kuludokumentidele, mis § 22 lg 2 järgi tuleb advokaadil lisada taotlusele, vajadusel nõuda veel täiendavaid dokumente.

5. Vandeadvokaat V. Viilol ei esitanud sõidukulude kohta ringkonnakohtule üldse kuludokumente. Ringkonnakohtul ei olnud võimalik tema sõidukulude kandmist kontrollida ka elektroonilisel teel, sest asjakohaseid andmebaase ei ole olemas.

6. Kuid vandeadvokaadile sõidukulude hüvitamist ei takistanud tasude ja kulude kord. Sõidukulude hüvitamist takistas vahetult seadus. Ka korra puudumisel tulnuks taotlus riigi õigusabi seaduse § 22 lg-ga 2 nõutud dokumentide puudumise tõttu jätta rahuldamata. Seega ei sõltunud taotluse rahuldamise võimalus vähimalgi määral tasude ja kulude korra olemasolust või puudumisest. Ringkonnakohtul ja üldkogul puudus taotluse lahendamisel igasugune vajadus pöörduda korra poole.

7. Arvan, et ringkonnakohus pidanuks olukorras, kus kuludokumente polnudki esitatud, jätma vandeadvokaadi taotluse lahendamisel tasude ja kulude korra kõrvale, lähtuma seaduse § 22 lg-st 2 ning jätma taotluse kuludokumentide puudumise tõttu rahuldamata. Üldkogu aga pidanuks jätma ringkonnakohtu otsuse resolutsiooni muutmata, kuid muutma ringkonnakohtu otsuse põhjendusi. Üldkogu pidanuks sõidukulude hüvitamise taotluse rahuldamata jätmist põhjendama sellega, et täitmata on riigi õigusabi seaduse § 22 lg-s 2 sõidukulude hüvitamise selgelt sätestatud tingimus – kuludokumentide (seadusega nõutud dokumentaalse tõendi) esitamine. Olukorras, kus kulude kandmist tõendavaid dokumente polnud esitatud, pidanuks taotluse rahuldamata jätmise õiguslikuks aluseks olema riigi õigusabi seaduse § 22 lg 7, sest see kõneleb advokaadi poolt kantud kulude hüvitamisest.

8. Kuna vandeadvokaadi taotluse lahendamine ei sõltunud vähimalgi määral tasude ja kulude korra olemasolust või puudumisest, siis ei olnud see kord ega ka selle andmiseks riigi õigusabi seadusega kehtestatud volitusnorm praegu asjassepuutuvad.

9. Ehkki ma olen seisukohal, et tasude ja kulude kord pole praeguses asjas asjassepuutuv, nõustun üldkogu enamusega selles, et tegemist on üldaktiga – määrusega materiaalses mõttes – ning et advokatuuri juhatus ei olnud pädev seda akti kehtestama.

Kuid ma ei nõustu otsuse punktis 51 avaldatud seisukohaga, et põhiseaduses nimetatata riigiorgani, sh avalik-õigusliku juriidilise isiku juhtorgani normiloomepädevust ei saa välistada. Arvan, et materiaalses mõttes määruse andmise õigus saab tuleneda vaid põhiseadusest. Selgelt annab põhiseadus selle õiguse Vabariigi Valitsusele (§ 87 p 6) ja ministrile (§ 94 lg 2). Arvan, et määruse andmise õigus on ka autonoomiat omavatel ülikoolidel ja teadusasutustel (§ 38 lg 2), Eesti Pangal (§ 111) ja kohalikel omavalitsustel (§ 154), ehkki põhiseadus nende puhul määruste andmise õigust ei nimeta. Arvan, et neile kuulub määruste andmise õigus seepärast, et ilma määrusi andmata ei ole nende puhul põhiseadusest tulenevate ülesannete täitmine võimalik.

Jüri Pöld, Lea Kivi